

večernica

2007

Večernica, nagrada za najboljše slovensko otroško in mladinsko izvirno leposlovno delo, ki je izšlo v preteklem letu, je bila letos podeljena že dvanajstič. Žirija, ki ji je predsedoval Tone Partljič, je 9. septembra 2008, tako kot zmeraj doslej najprej razglasila pet finalistov. V najožji izbor je uvrstila naslednje avtorje in njihova dela:

- Ervin Fritz: *Vrane* (Mladinska knjiga)
- Andrej Predin: *Na zeleno vejo* (Modrijan)
- Andrej Rozman - Roza: *Kako je Oskar postal detektiv* (Sodobnost)
- Anja Štefan: *Štiri črne mravljice* (Mladinska knjiga)
- Dim Zupan: *Hektor in mala šola* (Mladika)

Andrej Predin (foto Robert Balen), Andrej Rozman Roza (foto Sašo Bizjak),
Ervin Fritz (foto Igor Napast), Anja Štefan in Dim Zupan (foto Robert Balen)

Po ponovni preučitvi nominiranih del je petčlanska žirija (dr. Vida Medved Udovič, Ida Mlakar, Tone Partljič, Darka Tancer-Kajnih in Petra Vidali) 18. septembra 2008 soglasno odločila, da nagrado podeli **pesniški zbirki *Vrane* Ervina Fritza**.

Nagrada v znesku 3500 evrov, ki jo podeljuje ČZP Večer, je bila avtorju svečano izročena 26. septembra 2008 na že tradicionalnem srečanju slovenskih mladinskih pisateljev OKO BESEDE v Murski Soboti.

Žirija je v svoji **utemeljitvi** zapisala:

Ervin Fritz s svojo pesniško zbirko *Vrane* tako z neposrednostjo in mnogopomenskostjo pesniškega izraza kot s pretanjeno pesniško govorico nagovarja širok krog mladih in manj mladih ljubiteljev pesniške besede. *Vrane* so nenazadnje pesniško briljanten zagovor vran, ali kot je rekel avtor: so rezultat želje, da bi otroci vzljubili ta in potem še druga »nekoristna bitja«. Vsebuje trideset pesmi, ki tematizirajo ptico vrano, znan pesniški motiv v slovenski liriki za odrasle in otroke. V pričujoči Fritzevi zbirki so vrane personificirani liki, ki vstopajo v pesniški svet s povsem običajnimi človeškimi opravili, stanji v obliki izštevanke, prepiri, prepričanju, generacijskimi razkoraki in spomini na pogumno mladost, pa tudi kot lokalni/krajevni oz. pokrajinski pripadniki. Sporočilna odlika pesniške zbirke je,

da na inovativen način preobraža ali celo parodira sicer znano pesniško motiviko z duhovitimi preobrat, raznovrstnimi presenetljivimi zasuki na povsem jasen, »pesniško« nezagoneten način, pa vendar prepričljiv in igriv. Način upesnjevanja kaže na izjemno večšega in ustvarjalnega pesnika, saj je Fritzev pesniški postopek dognan pri smotni in učinkoviti uporabi pesniških sredstev. V ospredju njegovega pesnjenja je namreč hudomušni humor, ki vznika iz duhovitih motivov, ti so tudi sicer vgrajeni v njegov pesniški opus za odrasle bralce. Branje Fritzevih pesmi odpira prosto pot tako dobronamernemu, prostodušnemu smehu, ki vznika ob drobnih človeških pomanjkljivostih in napakah, kot sarkastičnemu, satiričnemu in karikiranemu. Posmeh v njegovih pesmih z oksimoroni in paradoksi razkriva prikrite napake, ki nepričakovano z vso silovitostjo privrejo na dan. Bralna izkušnja Fritzevih pesmi prinaša svežino in umik pred prozaično vsakdanjostjo ter pri mladih spodbuja jezikovno ustvarjalnost na duhovit in inovativen način. Posebna odlika zbirke *Vrane* je njena zvočna podoba, predvsem ritem, tekoče, presenetljivo rimanje in odlično izpeljane aliteracije. Zvočnost je v mladinski liriki namreč skoraj enako pomembna kot besedni pomen, saj so besede pogosto le izhodišče za ustvarjanje ritma in rime. Ritem je postavljen pred besedilni pomen, »besede« so celo lahko nesmiselne, brez pravega pomena, so le glasovni material za ustvarjanje ritma in raznovrstnih zvočnih učinkov.

PONOSEN, DA OBVLADA MARIBORŠČINO

Andrej Predin: *»Mladostnike v prvi vrsti zaznamuje biološko odraščanje, sladko spoznavanje nasprotnega pola, ki si ga politika, vojska ali cerkev na vse pretege skušata podrediti.«*

Prvo vprašanje, ki se mi poraja ob vašem prvencu, je, ali že razmišljate o novi knjigi?

Nova knjiga je že skoraj končana. Računam, da jo bom osvobodil pred koncem leta. Nadel sem ji tehnični naslov *Učiteljice*. Večino sem napisal med lanskimi počitnicami v Seville. Zavedam se, da obstaja moment okoli druge knjige, tisti prvenec nekako spoclaš, potem pa si na preizkušnji. Moja izkušnja je povsem drugačna. Drugo knjigo sem pisal povsem neobremenjeno, se imenitno zabaval in komaj čakal, da dnevni izkupiček ponudim v branje moji Ani, ki se je ves dan klatila s cigani in plesala flamenko. Čeprav je knjiga nastajala v Andaluziji, v njej ni niti sledu tujine, še bolj kot prvenec je zasidrana v Maribor.

Ne vem, kaj imam s tem Mariborom, zakaj me v toliki meri prevzema. Letos sem bil ponovno v Seville. Španci imajo grdo navado, da v lokalih naročijo dva deci piva. To je zame povsem nenaravno. K sreči je v okrožju Macarena, kjer sem bival pri prijatelju in odličnem flamenko kitaristu Joseju Torresu, gostilna Trini, kjer imajo dovolj velik kozarec za normalni pir. Tam sem postal glavna atrakcija in kmalu so vsi gostinci v Macareni vedeli zame in mojo neobičajno potrebo po velikem piru. Odgovornost je seveda bila velika. Prepričan sem, da sem več kot dostojno branil barve Maribora.

Na zeleni veji je roman o odraščanju neke generacije, je hkrati Maribor v nekem postsocialističnem obdobju. Zdi se, da je prav Maribor v vašem romanu odraščanju dal nek poseben čar, neko posebno vlogo. Se strinjate?

Čeprav je knjiga pisana v dostopnem in navidez sproščenem jeziku, je njen pou-darek na identiteti Maribora, ki je do te mere svojevrstna, da jo lahko prepozna zgolj Mariborčan. S tem imam v mislih

predvsem podrobnosti, ki namenoma ogovarjajo moje sovrstnike in someščane, medtem ko je osnova knjige na videz univerzalna in zlagano povprečna. V tovrsten način pisanja sem se spustil zavestno, naivnost v slogu sem zlorabil v izogib patetiki, ki običajno navdihuje lokalno navdahnjene spise. Uporabil sem formo, ki zrcali stališča mladostnikov moje generacije, ki so z menoj vdihovali iluzijo svobode devetdesetih in skozi korenite spremembe v državni postavi iskali osebni izraz in v duhu tranzicije opuščali iskanje skupnega sovražnika. Namesto tega smo bili pozorni na priložnosti, ki so se nam pričeale odpirati, in se ukvarjali s problemom osvajanja deklet. Privoščili smo si mladost, ki nam pripada. Post-socialistično obdobje je moderna tema v literaturi in filmografiji, sprememba režima in tovrstne jajca, ob katerih se cedijo družboslovci, za nas niso potekala na ravni države. Mladostnike v prvi vrsti zaznamuje biološko odraščanje, sladko spoznavanje nasprotnega pola, ki si ga politika, vojska ali cerkev na vse pretege skušata podrediti. Roman *Na zeleno vejo* sloni na generaciji, moji generaciji, ki šele ostri svojo podobo in bo v kratkem izrinila stare prdce, ki zaenkrat še držijo vajeti. Kje je tukaj Maribor? Moj brat je ob začetku študija v prestolnici Ljubljano preimenoval v Dravico.

Proti pričakovanju je narečni, slengovski jezik še posebej obogatil vsebino. Ste ga namerno izbrali?

Štajerščina je z lokalnimi frisopoki pridobila status smešnega narečja. Osebnost se mi upira ideja, da je naša govorica sama po sebi smešna. Roman *Na zeleno vejo* sem pisal v svojem jeziku in niti za trenutek ga nisem nameraval zlorabiti kot naivnega ali smešnega. Humor v mojih besedilih sloni na situacijah, do katerih ne zavzemam kritičnega stališča. Pozitivna naravnost našega jezika mi je bila vsekakor v korist, hkrati pa ni na njej nič

klovnovskega. Ne maram posmehljivosti. Ponosen sem, da premoremo sproščenost in radost, ki se slika v melodiji naših besed. Ponosen sem, da obvladam in razumem mariborščino. Hepan je najboljša beseda na svetu vseh svetov.

Fragmentarna dramaturgija stopnjuje zgodbo, drži bralčevo kondicijo. Hkrati pa dober slog pisanja in humor. Je pogled na vaše odraščanje pravzaprav en lep spomin?

Spomini lažejo, neprijetne prigode postanejo s časom najbolj zanimive zgodbe. Moj spomin na odraščanje in spomin glavnega junaka nista isto. Moja mladost je enako idealizirana kot mladost slehernika. Vesel sem, da ste opazili dramaturgijo knjige, ki je osrednje orodje, s katerim sem narekoval tempo pripovedi. Moja prvotna želja je bila napisati roman, ki se ne postavlja in kratkočasi, roman, ki ga bralec prebere na eks. Ogovarjam sorodne duše.

Družinski odnosi so bistven del romana, opisujete jih iskreno, igrivo, odkrito, humorno. Najbolj tragičen odnos pa je vendarle med Lukom in njegovo materjo, še posebno zadane ona z zadnjim stavkom v knjigi. Pravzaprav je za bralca celo boleče. Ste želeli ta odnos napram drugim problemom pubertete še posebej izpostaviti?

Lik Luke sloni na Luku Skywalkerju iz *Vojne zvezd*. Že na začetku knjige se pojavijo laserski meči, nato pa teče zgodba po dveh tirih. Mama predstavlja v površinski zgodbi žensko, ki se po neuspelem zakonu odloči, da si bo vzela čas zase in poskusila nadoknaditi zamujeno, s tem pa zanemari svoje obveznosti do otrok in jih prepušča nakovalu sovražnega odnosa do bivšega moža. V znanstveni fantastiki medgalaktičnih razsežnosti, ko neverjetnost dobi priložnost, njene odločitve zrealijo nov pomen. Tako kot tendenca po ohranitvi urejenosti poganja

življenje v nasprotovanju entropije, mamine poteze poskrbijo za večno dinamiko, ki je seveda na puf, vendar je brezno dovolj globoko, da sistem deluje. Absolutno je zgolj to, da je vse relativno.

Seveda je med puberteto odnos s starši še posebej pomemben. Če mladostnik nima jasnih okvirjev in se lahko svobodno potika naokrog, postane nemiren in prestrašen. Luka ima to srečo, da je do dogodkov distanciran in jih ne vrednoti. Tragika, ki jo bralec občuti, je njegova lastna čustvena investicija. Sam nisem premogel tovrstne distance, k sreči je moja mama drugačna od Lukove.

V knjigi sem odnos do mame želel izpostaviti v enaki meri kot odnos do deklet. Pozoren bralec je opazil, da so si ženske vloge zelo podobne, med njimi ni razlik. S tem sem želel izpostaviti čustveno inteligenco mladostnika, ki v precejšnji meri deluje na vse ali nič, dobro in zlo, nianse ne obstajajo. Moram priznati, da včasih pogrešam ta svet, vendar me pomirja misel na prihajajočo krizo srednjih let, ko se bo vse skupaj ponovilo.

Petra Zemljič

Večer, petek, 12. 9. 2008, stran 12

PROBLEM NI V NEBRANJU, TEMVEČ V BREZBRIŽNOSTI

Andrej Rozman - Roza: »Pesnjenje me tako veseli, da meji že na zasvojenost. Pri zasvojenostih pa, kot vemo, človek počasi otopi in se užitek zmanjša.«

Andrej Rozman - Roza najbrž ne potrebuje predstavitvenega uvoda. Ob objavi tega jedrnatega pogovora z nominirancem (po včerajšnjem obsežnejšem) za večernico naj zato dodamo le pojasnilo, da je dolžina objavljenih pogovorov odvisna od retoričnih navad intervjuvancev in seveda ne od kakšne uredniške hierarhizacije. Ko ste za detektiva Oskarja dobili desetnico, ste menda, tako se govori, rekli,

da se, če bi vedeli, da se da s prozo tako zlahka prepričati, ne bi toliko matrali s poezijo. Resno? Saj vas poetično matranje veseli, ne?

Če sem to rekel, sem se seveda hecal. Pesnjenje me tako veseli, da meji že na zasvojenost. Pri zasvojenostih pa, kot vemo, človek počasi otopi in se užitek zmanjša. Zato se v zadnjem času z velikim veseljem in načrtno matram s prozo. Ugotovil sem, da je finta v tem, da jo pišem enako počasi in pedantno kot pesmi. Ima pa proza tudi to prednost, da se jo lažje prevaja.

Najbrž bi Oskarjeve prigode težko povedali v verzih, se mi zdi. V zadnjih letih mladi detektivi tudi v slovenski literaturi niso redki, so pa, opaža žirija, največkrat prav nemogoče vsemogoči. Vaš Oskar je drugačen. Fino pokažete, da je delanje detektivskih zgodb tako rekoč v otroški naravi, da ni treba biti za kaj takega noben superheroj.

Brez dvoma je tukaj zgodbe malo preveč za verze. Kar se herojskosti tiče, pa tu v prvi vrsti ne gre za detektivske zgodbe, ampak za otroka v odnosu do sveta.

Večinoma ste pisali pesmi za nekoliko mlajše otroke, ki jim berejo še starši, Oskar pa je verjetno že primeren za samostojno otroško branje. Kaj pravite, kaj vam pravijo izkušnje: ali otroci berejo? Kdaj ja in kdaj ne?

Otroci danes veliko berejo prek interneta. Berejo pa tudi knjige, če jih te zanimajo in če so in. Poleg tega imajo tudi knjige svoje prednosti pred ostalimi, bolj agresivnimi mediji. A glavni razlog za upad branja knjig so prav ti, konkurenčni mediji, ki jemljejo svoj čas in energijo. A jaz ne vidim problema v branju ali nebranju, ampak me je strah pasivnosti in brezbriznosti.

Knjigo ste napisali za zbirko Spominčice, ki je zasnovana dvojezično, slovensko-angleško. Ali kot avtor računate na tuji

trg ali pa je vse skupaj bolj mišljeno kot jezikovna vadba za naše otroke?

Mislim, da gre za zelo pametno zasnovano zbirko, ki računa tako na slovenske bralce, ki se lahko na ta način učijo angleščine, kot tudi na tuje trge. Žal pa dejstvo, da ni prišlo do ponatisa, čeprav je bila prva naklada razprodana, še preden je bila knjiga nagrajena, opozarja na zaskrbljujoče stanje knjigotrštva pri nas. Založništvo očitno pri nas ni pravi posel, saj tudi druge založbe večine mojih knjig, potem ko so razprodane, ne ponatisnejo. Kar se mi zdi neverjetno, saj so nekatere uvrščene v program za Bralno značko, pa se jih ne da več kupiti. Včasih se je reklo, da je bilo tipično za naš socializem, da so marsikaj politično spornega sicer natisnili, vendar potem, ko je naklada pošla, ni bilo ponatisa. Da se to dogaja z otroško literaturo v kapitalizmu, pa najbrž pomeni, da je prodaja kulture na tako majhnem in hkrati tako neurejenem trgu presneto tvegan posel.

Petra Vidali

Večer, sobota, 13. 9. 2008, stran 12

SENTIMENT DO NEKORISTNEGA

Ervin Fritz: »Knjigo, s katero naj bi rasel, moraš imeti doma, da jo lahko večkrat vzameš v roke in ob njej meriš, koliko si zrasel.«

Ervin Fritz lahko o vranah in Vranah pove veliko. Malo zato, ker je sploh elokventen mislec, malo pa še zato, ker so bile Vrane letos izpostavljene kot knjiga, ki jo v okviru projekta Rastem s knjigo vsem sedmošolcem podarja država oz. Ministrstvo za kulturo in je moral ob tej priliki pesnik svoje početje »dodatno utemeljiti« mladim bralcem. Ponatis (24.000 izvodov!) Vran ima tako že spremno besedo avtorja z jasnim naslovom Zagovor vran. V našem pogovoru je vrane in Vrane »zagovarjal« tako:

Vrane sem zasnoval leta 1993, takrat je

nastalo kakšnih dvajset pesmi, nekatere sem potem porabil za to knjigo, ostale pa sem napisal leta 2006. Vrane so torej ljubezen, ki se vrača, ali pa se je vsaj še enkrat vrnila. Lahko rečem, da je bila potrpežljivost knjigi v prid, saj sem lahko pesmi, ki so tako dolgo čakale na objavo, gledal bolj od daleč in jih boljše popravil. Nastala je torej zbirka tridesetih pesmi, nastale so vrane na 30 načinov, vendar vseeno ne poljubnih načinov. V knjigi je možno iskati totaliteto, kot se temu po hegeljansko reče, knjiga pretendira na to, da pokaže ves vranji in temu pripaden človeški svet. Zavedam se, da se to, da sem spisal takšne knjige, od strani vidi malce čudško. Zlasti morda mladim bralcem. Pravzaprav gre za ambicijo, da se napravi vrane, ki jih ljudje gledajo postrani, ker jih imajo za škodljivce, bolj simpatične. Želel sem jih približati in rehabilitirati, želel sem, da bi otroci vrane, in potem še druga bitja, vzljubili. Sam nisem bil deležen posebnega pouka ljubezni do narave. Živel sem v svetu, kjer se je strogo ločilo, kaj je za človeka koristno in kaj ne, in v tem svetu, kjer je moja generacija dobivala merila, do nekoristnega nismo gojili sentimenta. Nekorstno se je preganjalo, zavračalo, kvečjemu še pomilovalo. In enako kot živalim se je dogajalo ljudem, maloumnim, pijancem, božjastnim.

Zato sem čutil nek poseben dolg, saj je treba reči, da je bil tudi avtor teh ljubeznivih pesmi o vranah v otroških letih precej neusmiljen do nekoristnih živali. Spomnim se, da sva z mamo preganjala miši iz drvarnice, da je to bilo kruto, pa tudi neka družina srakoperjev je slabo končala pod mojo roko. To je težko breme, ki se ga odrasel človek, ki že bolj vidi, kaj je prav in kaj ne, rahlo sramuje in poskuša storjeno popraviti.

V krščanski tradiciji je vrana še posebej slabo zaznamovana, povezana je s smrtjo – najbrž zaradi barve in oglašanja ...

Seveda, 'krakal bo, ne žaloval', pravi Murn ...

Ja, slovenska pesniška »ptičja tradicija« vas je sploh zanimala, v Baladi, kraški, prileti v jesenski tihi čas vran Srečko na Kras ...

Privoščil sem si demontažo balade, namreč ta Kosovelova *Balada*, ki je že 60 let v vseh berilih in velja za ne vem kako dobro pesem, to pač ni. To je šibka pesem, kar se vidi po tem, da se zadnji verz ponovi, ker pač nima prave poante. To, da brinjevka obleži, je pač premalo za balado. In se mi je prijazno ponudila prilika, da pokažem, da moj vran (ki mu je ime Srečko) – zbeži! In ni nobene balade.

Ob zloveščosti veljajo vrane predvsem za brihtne ptice ...

Simpatične so, ker so tudi hrabre. Ampak kaj čemo zdaj o tem govoriti, to se ve tudi iz prirodopisa. Res je, da so v knjigi lastnosti, ki se nanašajo na vrsto, plod opazovanja narave. Vrane se ne pustijo in branijo svoj teritorij, tudi pred mnogo večjimi kragulji. No, sem ravno izvedel, da so se v mojem rojstnem kraju, Preboldu, zadnja leta naselile štokrlje, vendar le na enem bregu Bolske, drugega so očuvala vrane ...

Ob odločitvi, da prejmejo vaše Vrane vsi slovenski sedmošolci, so nekateri vnaprej dvomili v smiselnost »projekta«, češ da mladi niso dovzetni za poezijo ...

Radoveden sem, kako jo bodo sprejemali, zlasti ker se tisti, ki se ukvarjajo z literaturo za mlade, malce praskajo za ušesom in pripovedujejo, da je to knjiga za odrasle. Jaz sicer natančno vem, da je to tudi knjiga za odrasle, zakaj tudi ne, saj so verzi profesionalno napisani, pesmice so dobro šivane in zbite, sem pa seveda trdno prepričan, da je to treba ponuditi mlajšim ljudem. In sicer letnikom, ki še nimajo posebnih preokupacij

s svojimi sentimentalnimi čustvi, knjigo je treba umestiti v predpubertetno obdobje, ker so takrat mladi še 'kritični realisti', obrnjeni v svet in naravo. Pa še nekaj je: rahlo staromoden sem in se mi zdi, da mora biti vzgojni smoter za mlade ljudi tako obrnjen, kot je to znal povedati stari humanist Jan Amos Komenski. Rekel je namreč, da mora šola naučiti vse ljudi vsega znanja. Nočem se odpovedati idealu harmonično razvitega človeka – otrokom je pač potrebno razviti čutila za vse vrste umetnosti, zlasti za literaturo, glasbo in likovno umetnost, od tod dalje pa tudi vse ostale umetnosti. Zelo sem zavzet za to, da se otroke nauči brati tudi poezijo, seveda pa je še slabše poskrbljeno za dramatiko ...

No, z vašo knjigo bodo mladi zdaj lahko rasli ...

Projekt ima odličen naslov. Knjigo, s katero naj bi rasel, moraš imeti doma, da jo lahko večkrat vzameš v roke in ob njej meriš, koliko si zrastel. Seveda mi je všeč, da so bile *Vrane* izbrane. Všeč mi je zaradi otrok pa zaradi vran tudi.

Ste že slišali uglasbitev Pravnukovega ljubezenskega smsa v izvedbi raperja in urednika Boštjana Gorenca – Pižame?

Hm, ravno sem izvedel, da to obstaja, in moram reči, da sem divje slabe volje predvsem zato, ker me ni nihče nič vprašal. Sicer pa so bile *Vrane* že uglasbene, leta 1994 je to naredil dr. Urban Koder za radijski kabaret. Spomnim se recimo, kako perfektno je uglasbil *Eskadriljo* (pesmica o vranjih letalskih veteranih in starih kameradih, op. p.), uporabil je nek ruski letalski marš ... Kar me je zdaj opomnilo, da moram kaj povedati še o ilustracijah Matjaža Schmidta, ravno ilustracija ob *Eskadrilji* se mi zdi najboljša, ker tako izvrstno prikazuje dinamiko s tem, da nekatere ptice niso čisto v kadru ... Nasploh so ilustracije narejene verno realistično, skoraj kot za kakšno

prirodopisno knjigo, in nimajo počlovečevalnih fint kakšnega Disneya, vseeno pa so diskretno napravljene tako, da na nek svoj način ilustrirajo vsako pesem posebej in da imenitno ponazarjajo duha knjige. Preprosto sem imel blazno srečo, da je prišlo do dogovora in sodelovanja.

Petra Vidali

Večer, sreda, 17. 9. 2008, stran 14

ZA ODRASLE TAKE SORTE, KOT SEM JAZ

Anja Štefan: *»Res dobra pravlјica ne nastane čez noč in ne nastane prepo-gosto. Zelo se veselim, ko mi uspe, a to ni vsak dan, ne vsako leto in tudi ne na vsaka tri leta.«*

Štiri črne mravlјice so, predvidevam, povsem »vaše«, vaš motiv, brez podlage v tradiciji, ljudski ali avtorski?

Štiri mravlјice so – vsaj ta del, ki je objavljen v knjigi – nastajale kot zelo hitri prebliski. Nisem sedela in oblikovala in oblikovala, temveč so se zapisovale na papirčke, v nočni omarici, kopalnici, delovni sobi ... In bile so mi v čisto veselje. Pride prvi stavek, začneš napredati, potem pa sem velikokrat pustila, da me je kar rima vlekla naprej k pomenu. Ustvarjanje je bila zelo hitra in zelo nepredvidljiva hoja v neznano.

Omenili ste rime. Vašo pisavo v Mravlјicah je res težko zvrstno opredeliti, ne gre za pesmi v prozi niti za poetično prozo, še najbližja se zdi »rimana proza« ...

Rim mi ni težko slišati, dobro se znajdem v njih. Lepo mi je tudi, da besedilo nosi naprej nek ritem, na to pazim tako pri pesmicah kot zmeraj bolj tudi pri prozi. Pri prozi seveda na drugačen način. Pri prozi je ta ritem na nek način manj urejen, ampak kljub vsemu tak, da naj bi besedilu pomagal. Pri Mravlјicah je to še posebej izrazito pri dialogih, ki so včasih pisani čisto kot verzifikacija.

Otrokom takšna forma gotovo pomaga pri »osvajanju« literature ...

Pri pesmicah gotovo. Posebej mlajši imajo radi besedila, kjer jih nosi naprej skozi pesem že sama zvočna urejenost in ne samo pomen. Zelo majhni otroci sledijo pomenu šele v drugi vrsti. Včasih recitirajo pesmice tako, da nekaterih besed sploh ne izgovorijo prav, pomena torej ne lovijo, pesmico pa kljub vsemu odrecitirajo do konca. Pri pravlјicah vidim, da jim je vseh ubeseditiv, ki je tekoča, ki se ne spotika zaradi prekomplicirane izbire in postavitve besed in naporne skladnje. Ne vem pa, ali je tako tudi pri *Štirih črnih mravlјicah*. Črne mravlјice so malo bolj hermetične kot moje druge pravlјice. Ko sem jih poskušala brati na svojih gostovanjih po šolah, sem imela občutek, da puščajo prostor bolj odprt. Otroci se težje kar takoj odzovejo. Veste, te mravlјice sem pisala zelo zelo sama zase in jih nisem nameravala objaviti. Zgodile so se v obdobju, ko sem pisala razmeroma malo in zato tudi malo objavljala. In ko so me urednice na *Cicibanu* prosile, naj jim pošljem kaj 'sodobne avtorske proze', sem rekla, da nimam nič in da tisto, kar zdaj pišem, mogoče ne bo pravo, in sem jim nekaj mravlјic poslala kot izgovor, da bi mi verjele. Preprosto se mi je zdelo, da te mravlјice niso za otroke, da so morda za odrasle take sorte, kot sem jaz. Vseeno so se dovolj pogumno odločile za objavo, najprej na *Cicibanu*, potem še urednik Andrej Ilc. Pravzaprav je njegovo maslo, da je knjiga izšla, in ne moje. Ko sem mu rekla, da se mi črne mravlјice še pišejo, je rekel: dobro, bomo pozneje izdali knjigo za odrasle, torej pa dajmo vnaprej.

Tematika mravlјic pa seveda je tradicionalno vaša: prijateljstvo, pripadnost, srce, pomoč, navihanost ... »Kdor gleda z vso širino srca, ta ne pozna meja ...«

Samemu sebi seveda ne moreš uiti. Seveda mi je vseh spisati zraven kakšno tako modro, ampak v Mravlјicah je to

tudi malo ironično ali pa se vsaj ne sliši duhovno privzdignjeno.

Seveda, v vaši literaturi niso »modrosti« nikoli izrečene ne z vzdignjenim prstom ne z osladnostjo. Sodelovali ste že z mnogimi ilustratorji, Zvonko Čoh pa se mi zdi, z mešanico pristrčnosti in duhovitosti, prav posebej primeren za Mravljice. Ste zadovoljni?

Popolnoma. Mislim, da sva si z Zvonkom kar vseč, čeprav naju marsikdo ne bi dal skupaj. Dobro je, ko sva kot človeka eden z drugim in ko sva v knjigah eden z drugim. Rada imam njegove ilustracije, delujejo mi tako, kot da bi nastale mimogrede, pa hkrati zelo zares. Kot da bi se malo igral, potem pa nastane nekaj dobrega.

Vaše knjige so bile že večkrat nominirane, in tudi nagrajene, kot slikanice, pri nagradah, kjer šteje samo besedilo, tudi pri večernici, pa so »otroške stvari« večkrat prezrte; četudi so izvrstne, so »majhne«. Avtorji za otroke padete v nek vmesni prostor, luknjo ...

Jaz ne želim misliti, da spadam v luknjo. Mislim, da bi morala biti večernica za vse. Mislim, da bi tisti, ki so v žiriji, morali biti dovolj široki, da bi uspeli začutiti eno in drugo. Občutek imam, da je književnost, ki je pisana za mladostnike, bliže tisti za odrasle in jo odrasli zato lažje sprejemajo. Pa še besedilo je po dolžini bolj reprezentančno. A to seveda ne sme biti merilo. Sama jasno vidim, da res dobra pravljica ne nastane čez noč in ne nastane prepogosto. Zelo se veselim, ko mi uspe, a to ni vsak dan, ne vsako leto in tudi ne na vsaka tri leta.

Za konec na začetek: štiri ni tradicionalno pravljično število. Se je tako seštel, ker ste v kakšni zgodbi preprosto potrebovali štiri junakinje, je naključje?

Nikakršnega naključja ni. Tukaj smo skoraj na meji z realizmom: imam tri

zelo dobre prijateljice in te štiri črne mravljice smo pravzaprav me. Nekatere od zgodbic se navdihujejo pri tem, kar se nam je res zgodilo, druge pa so 'padle iz nič'.

Petra Vidali

Večer, petek, 19. 9. 2008, stran 12

ČLOVEŠKI SVET

JE ŽE DOLGO NA PSU

Dim Zupan: *»Bi se pa lahko vprašali obratno: Kaj pa če so člani žirije vsi po vrsti ljubitelji živali, ki padajo na takšne teme?«*

Zdi se, da vam gre vživljanje v pasjo psihologijo (kakor si jo pač lahko predstavljamo), presneto gladko ... Ampak postopek je najbrž težavnejši kot rezultat?

Niti najmanj si ne domišljam, da vem, kako razmišljajo živali, v našem konkretnem primeru kuža Hektor. Sem pa gor rasel obkrožen z živalmi, tako da sem imel priliko opazovati, kako se odzivajo na zunanje dražljaje. Ugotovil sem, da čustvujejo na podoben način kot mi ljudje, pa naj se to še tako čudno sliši. Svojih čustev sicer ne morejo izražati z besedo, se pa zato poslužujejo drugih prijemov, npr. z oglašanjem, značilnim premikanjem telesa in repa in z obrazno mimiko. Pasjeljubci že samo ob pogledu na izraz na obrazu svojega ljubljence ugotovijo, kakšne volje je. Pri naših štirinožnih prijateljih opazimo skoraj vse tako imenovane človeške lastnosti, od ljubezni, sreče, žalosti, jeze, miroljubnosti do ljubosumja, potuhnjenosti, zahrbtnosti, zvijačnosti ali napadalnosti. In po značajih so si tako različni kot mi. Spominjam se, da mi je nekoč sosed rekel o svojem zelo hudem nemškem ovčarju, ki ga je kot čuvaja imel spušenega na vrtu: 'Veš, kadar kaka, ima pa vedno mil izraz na licu.' Vsa ta spoznanja upoštevam pri svojem pisanju. Pa še nekaj se mi zdi pomembno: k dobremu izdelku

pripomore tudi piščeva ljubezen do živali in če mu uspe odnose med ljudmi in živalmi prikazati tudi na humoren ali vsaj hudomušen način.

Pasja perspektiva seveda sproža potujitveni učinek (tako kot včasih striktna otroška perspektiva ali perspektiva posebnih živali). Odrasli in sploh človeški svet je iz takšne perspektive demitiziran, vidimo, kako je pravzaprav na psu ... Je bila takšna potujitev že v izhodišču pisanja ali je »samo« posledica?

Ta potujitveni učinek se mi zdi bolj pri-soten pri igralcih, ki se morajo pri svojih stvaritvah vživeti v like, katere predstavljajo. Pri nekaterih gre to tako daleč, da like dobesedno živijo tudi ob prostem času, dokler traja predstava ali snemanje. Sam k snovanju junakov pristopam bolj racionalno. Kar se tiče vživljanja v živalske like, pa se moramo zavedati, da vseskozi pripovedujemo zgodbo o nas samih, pa čeprav skozi živalska usta. Res se odpirajo novi vidiki, do problemov lahko pristopamo z drugih zornih kotov, poseben privilegij je, če junak, v našem primeru Hektor, razmišlja v prvi osebi, ampak kljub vsemu razgrinjamo našo sliko.

Potujitev se dogaja domišljjsko, torej se zgodi sama po sebi, pazim predvsem, da začrtam jasno linijo značajem in da se zgodba odvija kolikor toliko logično in dinamično. Odrasli in sploh človeški svet je tudi iz moje perspektive že kar nekaj časa demistificiran, pravzaprav je na psu.

Ob vašem Hektorju imamo letos med nominiranci tudi Fritzeve vrane pa štiri mravljičice Anje Štefan. Se vam zdi, da je takšna osredotočenost na živalski svet v mladinski književnosti stalnica ali pa ji trenutno še posebej botruje, recimo, ekološka zavest? Morda pa zasičenost z zgolj človeškim?

Osredotočenost na živalski svet in z njo povezana personifikacija živali je ne-

prekinjen proces, odkar ljudje obstajajo. Dogaja se vsak dan v otroških in dnevnih sobah pa po dvoriščih in vrtovih, zato je povsem naravno, da tudi pisatelji posegamo po tej tematiki. Od Ezopa naprej lahko naštejemo vrsto del, ki jim je to odlično uspelo in so postala mladinska klasika. Pri sebi ne zaznam nobenega drugega vzroka, kot ustvariti čim bolj prepričljivo delo. Bi se pa lahko vprašali obratno: Kaj pa če so člani žirije vsi po vrsti ljubitelji živali, ki padajo na takšne teme? Seveda, bolj za šalo.

Najbrž precej nastopate po šolah ... Kakšna je situacija: berejo Hektorja? Berejo karkoli? In ali razumejo, da jim lahko pes pove o ljudeh več, kot si med seboj lahko povemo sami?

Povratne informacije, odziv bralcev je zame najdragocenejši podatek, ki pa do mene prispe bolj poredko in še takrat sramežljivo. Kadar le morem, se odzovem na povabilo in tako dokaj redno obiskujem šole po vsej Sloveniji. Vtisi so različni, povprečno dobri, ponekod odlični, veliko je odvisno od mentorjev. Žal je tako, da si zaradi finančnih omejitev šole ne morejo privoščiti vseh mojih knjig, pa se potem pač osredotočimo na tiste, ki se znajdejo v šolski knjižnici. Opazil sem tudi, da se učenci neradi pogovarjajo o prebranih delih, bolj jih zanimajo tista sveža in ona, ki so še v snovanju, pa zato ne težim z nadležnimi vprašanji. Mladih bralcev nikoli ne podcenjujem in sem prepričan, da dojemajo več, kot jim odrasli pripisujemo. Kar zadeva bralnost, pa se lahko opremo na statistiko: v nižjih razredih si učenci izposojajo v šolskih knjižnicah povprečno triindvajset knjig na leto, v osmem razredu pa le še šest.

Petra Vidali

Večer, petek, 19. 9. 2008, stran 12